

Conf Dr. Maia PISANIUC, ASEM

STATUL ȘI SOCIETĂȚILE TRANSNAȚIONALE

Lu saga victorieuse des multinationales conquérantes exerce une fascination proche de celle qui excite l'imagination des spectateur des séries télévisées américaines. Les théories sur la formation et le fonctionnement des firmes multinational contribuent a perpétuer et a renforcer cette image. L'etat, enfin trouve un interlocuteur et n'a qu'a s'effacer devant le pouvoir et la ressource des FNM. Le marche reprend sa juste place alors que la firme echape aux exactions des politiques fiscales et monétaires. Ce qui rejouit les uns, alarme, les 'autres qui craignent et dénoncent les desequilibres provoques par une aussi forte concentration de pouvoir.

Victorioasa istorie de cucerire a firmelor multinaționale exercită o fascinație similară cu aceea cu care excită imaginația spectacolele de seriale americane, în care ambiția și banii fac legea. De fapt, este aventura capitalismului și a istoriei acelora care știu să supună natura, să conducă oamenii. Teoriile existente privind formarea și funcționarea firmelor multinaționale contribuie și ele la perpetuarea și întărirea unei asemenea imagini. Potrivit teoriilor neoclasice,

Statul a găsit, în sfârșit, un interlocutor și nu face altceva, decât să se ascundă în spatele puterii și a resurselor societățile transnaționale (STN).

Dacă există o nouă realitate care explică aceste afirmări, este binevenit să ne asigurăm că teoria, care are în vedere formarea STN, reflectă și ține cont de factorii fundamentali care conțin substanța fenomenului studiat.

Statul, din orice epocă și în orice etapă, joacă un rol central în procesul de multinaționalizare a

Economie generală

firmelor. Înainte de a trece la revizia teoretică necesară, mai întâi de toate, e mai bine să evidențiem multiplele intervenții ale puterilor publice, care au drept rezultat, direct sau indirect, expansiunea internațională a firmelor.

Conform contribuțiilor fundamentale ale lui Stephen Hymer, Raymond Vernon și Riehard Caves, teoriile privind STN au o legătură definitorie cu concurența (teoria concurenței imperfecte sau monopoliste). Mult mai târziu, alții au încercat să unească diferite interpretări, formulând teorii sintetice referitoare la imperfecțiunea pieței. Datorită acestor opinii diverse, *teoria privitului STN* începe să atingă și chiar să aibă un oarecare consens. Potrivit acestei teorii. Statul ocupă un rol marginal. Această afirmație nu întru totul corespunde adevărului. Până acum puțini autori au abordat rolul statului în naționalizarea firmelor multi-naționale. fie pentru a sublinia slăbirea unor funcții economice ale guvernelor, ca urmare a dezvoltării STN. fie pentru a prezice apariția instituțiilor de stal multinaționale ca o consecință a multiplicării activităților multinaționale ale firmelor și a monicaiizării economiei. In ambele cazuri, modificările structurii Statului apar ca o variabilă independentă. Puțini autori au subliniat unele aspecte ale comportamentului Statului, care e în măsură să afecteze dezvoltarea STN. Pentru a analiza acest fenomen, vom încerca să revedem *teoriile care se ocupă de rolul Statului în problema STN și anume:*

- a) teoria priv ind declinul relativ al Statului;**
- b) teorii 1 e extinderii teritoriale ale Statului;**
- c) teoriile privind rolul activ al Statului în problema STN.**

Tema declinului relativ al Statului apare ia un număr mare de autori. Economistul britanic Robin Murray, în majoritatea articolelor, a subliniat slăbirea statului-națiune. incapacitatea crescândă de a executa funcții macro- și micro-economice, de reglementare din cauza internaționalizării circuitelor financiare, industriale și comerciale în Băncile multinaționale. Astfel, politica monetară își pierde din eficacitate, deoarece aceste societăți au acces privilegiat atât la fonduri interne, cât și la cele internaționale.

care nu sunt afectate de politicile de reglementare naționale. De aceea, orice tentativă guvernamentală de a restrânge investițiile prin intermediul unei reduceri de ofertă monetară poate fi contracarată de către STN, insistând asupra fondurilor proprii, fie acționând pe piața eurodolarilor și aeuroacțiunilor, euroobligațiunilor. în acest caz, și politica fiscală este limitată, pentru că STN contribuie mai puțin la bugetul național decât firmele naționale, datorită manipulării prețului de transfer, prin intermediul implantării acestora în paradisurile fiscale, sau datorită reducerii taxelor. în ceea ce privește balanța de plăți externe, STN pot să evite cu ușurință controalele valutare, variațiile de paritate ale valutelor și, cu această ocazie, să speculeze cu monede în favoarea sa. în general, Murray vede puterile economice ale Statului-națiune suferind o descreștere, o dată cu extinderea STN.

în teoria ciclului de viață al produsului, este. de asemenea, prezentă ideea de declin al suveranității naționale. R. Vernon crede, de asemenea, că Statele sunt deja slăbite datorită creșterii foarte rapide a numărului și dimensiunii S IN. Securitatea națională, crearea locurilor de muncă, perceperea taxelor, controlul economiilor interne și capacitatea de a manipula rata de schimb sunt, de asemenea, niște probleme care preocupă guvernele celor mai dezvoltate țări.

în țările în curs de dezvoltare, guvernele se preocupă mai mult de prețurile de transfer ale exporturilor, ale împărțirii beneficiilor între țara-gazdă și STN, precum și problemele brevetelor, în multe cazuri de acest fel, guvernele s-au văzut însă incapabile, lipsite de putere să influențeze asupra economiei.

Dificultățile de aplicare a politicilor antitrust, fiscale sau monetare sunt printre preocupările sindicale pe care le accentuează conducătorul Charles Levinson.

Dacă tema slăbirii funcțiilor economice ale Statului sub acțiunea STN este vizibil dominantă, *a II-a teorie, ca importanță, este aceea a tendinței formării Statelor supra-naționale.* Acest subiect este studiat mai mult de către marxiști, care văd împărțirea lumii în imperii coloniale, necoloniale și în sfere de influență, ca o consecință inevitabilă a exportului de capital din țările dezvoltate către

Economie generală

cele mai puțin dezvoltate. O teză asemănătoare este și la Hymer, pentru care STN reduc capacitatea guvernului de a controla economia. Aceste societăți au nevoie de state multinaționale, iar ultimele vor apărea în mod sigur după consolidarea STN și slăbirea definitivă a statelor-națiune. În aceeași ordine de idei, Murray susține că STN cer și obțin funcții interstatale de reglementare economică internațională, prin acorduri de liberalizare a schimburilor, a convențiilor ce țin de rata de schimb, a liberalizării fluxurilor de capital, a liberei repatrieri a profiturilor. UE, AELS, FMI, OCDE, OMC, precum și alte instituții internaționale, sunt exemple de apariție a unei reglementări economice, internaționale care înlocuiesc statele-națiuni. Diferitele tentative de a formula coduri de conduită de către diverse organisme internaționale aparțin aceleiași ordini de probleme.

În alte surse, Statul apare ca un promotor direct, dar puțin eficient al expansiunii internaționale a firmelor. Statul a sprijinit foarte puțin această desfășurare prin intermediul politicilor fiscale, comerciale ș.a. Pe plan fiscal, STN pot să reducă impozitul plătit în străinătate din profiturile taxabile în țara lor de origine, ceea ce conduce la ușurarea poverii financiare a STN și le-ar încuraja să urmărească extinderea lor internațională. Majoritatea țărilor industrializate au adoptat asemenea politici fiscale după cel de-al II-lea război mondial. Eliminarea progresivă a taxelor vamale negociate în cadrul GATT a permis multor societăți americane și europene de a produce în străinătate, pentru a vinde pe piața internă, reducând considerabil costurile forței de muncă. Sistemele de asigurare și investiționale create de către țările capitaliste avansate pe parcursul anilor 60-70 au redus costurile legate de riscurile de expropriere, de devalorizare la care se expun filialele străine în unele țări în curs de dezvoltare. De asemenea, și liberalizarea mișcărilor de capital între statele membre ale OCDE a facilitat fără îndoială investițiile încrucișate între țările capitaliste cele mai dezvoltate. Doar Japonia și Suedia au exercitat un control mult mai sever asupra STN din țara lor, în scopul promovării multinaționalizării societăților locale.

Fiecare din teoriile denumite reprezintă

slăbiciuni majore în ceea ce privește locul sau poziția statului în procesul de multinaționalizare a firmelor. Teoriile de declin al influenței Statului sunt prea centrate pe declinul funcțiilor keynesiene, pe care firmele le pot ocoli în mod efectiv. Totuși, de mai mult de 30 de ani, modalitățile de intervenție a Statului, într-o formă mult mai directă, figurează pe ordinea de zi a majorității statelor industriale.

Mediul politic al firmelor, după cel de-al doilea război mondial, era cu totul altul. Concurența industrială dintre Europa Occidentală, Japonia și America de Nord se intensifică progresiv, în timp ce țările distruse își reconstruiau capacitatea de producție. Începând cu 1960, apariția multor țări industrializate a pus o piedică în plus țărilor capitaliste înalt industriale. Statele trebuiau să-și ajute marile întreprinderi să facă față noii concurențe. În acest context, a luat naștere politica industrială. Fără a fi un fenomen absolut nou, politica industrială, care desemnează ansamblul intervențiilor publice în sectorul de producție, s-a generalizat, domeniul de aplicație s-a lărgit. Această evoluție a intervenției statului a avut loc între 1960-1975, în perioada creșterii numărului STN, denumită epoca expansiunii rapide a economiilor occidentale. *De pe urma acestora am putea deduce câteva concluzii, și anume:*

- întrucât Statul participă activ la procesul de concentrare a structurilor productive, venindu-le în ajutor marilor întreprinderi, tot statul ar trebui să recunoască responsabilitatea din partea puterilor publice, în procesul de multinaționalizare, asupra factorilor legați de modul de funcționare a piețelor;
- în al doilea rând, intervenția economică a Statului, chiar dacă se legitimizează printr-un discurs tehnocratic, și chiar dacă intervenția este constrânsă în alegerile și inițiativele sale, aceasta reprezintă întotdeauna, ca de altfel orice intervenție publică, un proces politic. Astfel, la originea factorilor economici și organizaționali care creează baza procesului de multinaționalizare, întotdeauna există o alegere politică și o inițiativă din partea Statului.

Obiectivul principal al politicilor economice

Economie generală

ale Statului e asigurarea creșterii economice. Modalitățile de intervenție publică se schimbă în dependență de conjunctura internațională și de natura piedicilor, constrângerilor identificate la nivel local. Am putea afirma că, chiar dacă Statul nu vizează, prin măsuri discriminatorii, favorizarea directă a marilor întreprinderi, acestea din urmă se găsesc, în general, într-o situație privilegiată pentru a profita de politicile publice. Deseori, acest avantaj structural forțează guvernele să introducă programe rezervate întreprinderilor mici și mijlocii. Marile întreprinderi se bucură și de un avantaj strategic determinant.

Scăderea, reducerea tarifelor vamale. Începând cu sfârșitul celui de-al doilea război mondial, favorizând în mod direct dezvoltarea schimburilor comerciale, a avantajat marile întreprinderi, care deseori exportă o parte considerabilă, semnificativă a producției lor. Scăderea barierelor tarifare a provocat modificarea organizării producției, deoarece întreprinderile caută să procure sau să utilizeze factorii de producție acolo unde ei sunt cei mai ieftini. Marile întreprinderi sunt: privilegiate dublu, pentru că ele sunt principalele beneficiare ale generoaselor subvenții pentru export. Pentru sectoarele care cunosc o expansiune remarcabilă, ajutorul public servește în special la bonificarea investițiilor de cercetare-dezvoltare. Aeronautica și sectorul nuclear sunt niște sectoare dominate la scară internațională de către un număr redus de întreprinderi mari, în care investițiile R&D stau la baza procesului concurențial și pentru care ajutorul public este în același timp abundent și esențial. După cum am constatat deja, în Germania, SUA, Franța și Japonia, industriile care au aplicații militare directe sunt considerate domenii prioritare.

O pondere importantă a transferurilor Stat-industrie se realizează prin intermediul fiscalității. Astfel, marile întreprinderi, prin mijloacele de care dispun, se găsesc într-o poziție privilegiată, pentru că profită de diferite programe guvernamentale, și apar în fața statului ca un interlocutor privilegiat.

Ar fi greșit să credem că marile întreprinderi primesc de la stat un ajutor în proporții mult mai importante decât contribuția lor la produsul

național. Din motive neeconomice, dar relevante din punct de vedere organizațional și politic, se constată o convergență de interese considerabile, evidente între marile întreprinderi și tehnocrații superiori, care tind să se instaureze din ce în ce mai mult.

Dacă la nivelul economic, menținerea condițiilor favorabile ale creșterii impulsionează statul să susțină activitatea productivă a marilor firme, această tendință este considerată la nivel politic, prin poziția sindicatelor patronale forțate să-și exprime o poziție colectivă într-un context economic concurențial. Această confuzie permite marilor întreprinderi să apară ca interlocutori naturali și legitimi ai puterilor publice. Jocul politic, care se desfășoară în cadrul organismelor de reprezentare, are drept efect consolidarea avantajului economic al marilor întreprinderi. Pentru a fi legitimă, reprezentarea intereselor trebuie să fie recunoscută de putere. Anume întreprinderea este aceea care cunoaște piața, tehnologia, filialele de producție și rețeaua de comercializare națională și internațională, și conducătorilor întreprinderilor le revine, în ultimă instanță, decizia de a investi, iar autoritățile publice nu pot decât să încurajeze, să convingă și să stimuleze.

Exemplul cel mai elocvent al activității statului în calitate de producător și distribuitor de avantaje ne este furnizat de către expansiunea rapidă a întreprinderilor publice multinaționale. Acestea sunt sau reprezintă, deseori, consecința directă a politicilor industriale. Creșterea societăților cu capital de stat este tară îndoială evidentă atât ca număr, cât și ca mărime în țările dezvoltate sau în dezvoltare. Aceste tipuri de întreprinderi sunt prezente în următoarele ramuri, și anume: producerea combustibililor, a metalelor, a transporturilor, chimică, aeronautică, electronică.

Tendința generală de creștere a numărului, a mărimii și a gradului de multinaționalizare a societăților de stat cunoaște diferențe majore de la țară la țară. În timp ce SUA nu are nici o STN cu capital de stat, în Franța sunt vreo 10, ca rezultat al naționalizării din 1982. La polul opus se află Marea Britanie, care, din contră, transformă multiplele societăți de stat în societăți private.

Economie generală

Sinteza teoretică asupra STN afirmă că acestea sunt capabile să genereze propriile lor avantaje datorită investițiilor lor în R&D, în marketing și administrație. Statul apare ca un element extern, cel mai des modificând structurile sale ca o consecință a expansiunii internaționale a firmelor. Am putea, de asemenea, afirma că, alături de avantajele interne, există și alte avantaje induse de către Stat, care, de altfel, sunt cele mai importante. Statul se prezintă ca o pârgie de internaționalizare puternică directă sau indirectă.

Teoriile existente privind STN au remarcat unele mecanisme de intervenție directă, ca înlesniri fiscale, credite de export, asigurări de

investiții în străinătate, precum și cele de intervenție directă, cum ar fi politica industrială, importanța cărora va crește pe viitor, deoarece noua concurență internațională impune statele să susțină companiile naționale.

Statul poate crea tot felul de întreprinderi publice, mai întâi pentru a relua controlul asupra pieței interne, apoi pentru a câștiga piețele străine. STN publică reprezintă forma cea mai clară a politicii industriale puse în aplicare. Numărul mereu în creștere al societăților de stat și expansiunea lor internațională susținută ne impun să formulăm o nouă abordare teoretică, și anume: Statul - un element major al internaționalizării firmelor.

Bibliografie:

1. R.Murray. *The Internalisation of Capital and the Nation State*, Londres, Spokesman, 1975.
2. R.Murray. *Multinational Companies and the Nation States*, Londres, Harvester, 1981.
3. R.Vernon. *Storm over the Multinationals*, Cambridge, Harvard University, 1977.
4. G. Hamilton. *Les entreprises, multinationales: effets et limites des codes de conduite internationaux*, Paris, 1984.
5. T.Delorme, C.Andre. *L'Etat et Teconomie*, Paris, 1983.
6. Philippe Faucher et J.Niosi. *L'Etat et les firmes multinationales*, Paris, 2000.